

УДК 94(477)

Іван Янюк

ОСНОВНІ ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРЦЕЛЯЦІЙНОГО ТОВАРИСТВА «ЗЕМЛЯ» У ЛЬВОВІ УПРОДОВЖ 1907–1914 РР.

У статті проаналізовано основні фінансові показники та особливості організації діяльності парцеляційного товариства «Земля» у Львові в період від його заснування – до початку Першої світової війни. Аналіз фінансових показників здійснено на основі бухгалтерських документів товариства, а дані про організацію діяльності взято із протоколів засідань керівних органів парцеляційного товариства «Земля».

Ключові слова: парцеляція, загальні збори, баланс, уділ, маєток.

Актуальність питання фінансових показників та особливостей організації діяльності парцеляційного товариства «Земля» у Львові полягає у тому, що ця тематика залишається практично не розкритою в українській історичній науці.

Наукова новизна дослідження полягає у залученні не досліджуваної раніше джерельної бази, а також вивченні проблем, які раніше не були розкриті українською історичною наукою.

Мета дослідження – узагальнити, систематизувати та проаналізувати економічні та організаційні процеси, які відбувалися у парцеляційному товаристві «Земля» у Львові в зазначений час.

Питання економічного розвитку українських земель в цей період досліджували І. Василик [1] В. Виздрик [2], І. Витанович [3], О. Горовий [4], С. Злупко [5], З. Комаринська [6], Б. Лановик [7], К. Левицький [8], М. Шульський [9]. Але окресленій проблемі достатньої уваги не було приділено.

Автор цієї статі у своїх попередніх публікаціях висвітлив деякі питання, що стосуються задекларованої теми. Це, зокрема, особливості структури парцеляційного товариства «Земля» у Львові [10] та умови функціонування і основні напрями діяльності товариства у довоєнний період [11].

Джерельною базою дослідження є матеріали фонду 845 «Кооперативний банк «Земля», м. Львів» Центрального державного історичного архіву України в м. Львові [12–17].

Таким чином, можна констатувати, що джерельна база окресленої проблеми в українській історіографії практично не використовувалася, це питання залишається практично не висвітленим в історичній науці.

Важливе місце у функціонуванні будь-якої інституції, а тим більше господарської, мали організаційні зібрання, які формували як стратегію і формували перспективи розвитку організації, так і тактику дій у складних умовах економічного розвитку. Виходячи з цього контексту, чільне місце відводилося саме загальним зборам товариства «Земля», яких в зазначений період відбулося п'ять. Власне, ухвали яких і сприяли як поступовому розвитку інституції, так і зростанню прибутків від кількості уділів її членів.

Перші звичайні загальні збори відбулися у приміщенні товариства 11 березня 1909 р. Їх відкрив голова наглядової ради, професор Р. Залозецький. Було заявлено, що збори відбувалися відповідно до параграфу 47 статуту товариства та була присутня достатня кількість членів товариства для забезпечення кворуму. Секретарями зборів призначено О. Бариляка та А. Говиковича [12, арк. 2]. Після заслуховування протоколів з попередніх зборів зачитано звіти ради директорів та наглядової ради за перший адміністративний рік. Окрім того подано звіт ревізії комісії Ревізійного союзу українських кооператив (далі – РСУК). До речі, ревізія відбувалася товаристві упродовж 6–7 червня 1908 р. [12, арк. 2]. Від імені ревізійної комісії виступив К. Волянський. Збори прийняли звіти одностайно, а також передали питання зведення річних балансів на розсуд наглядової ради та ради директорів товариства «Земля» [12, арк. 2].

Наглядова рада запропонувала з прибутку виплатити дивіденди членам товариства у сумі, що дорівнювала 6 % від вартості уділу. Решту суми пропонувалося перерахувати на рахунок резервного фонду. Загальні збори підтримали цю пропозицію [12, арк. 2 зв.]. У 1909 р. розпарцельовано маєтки, загальна площа яких становила 2529 моргів [13, арк. 2]. Після цього розпочалися вибори п'яти членів наглядової ради та трьох членів ревізійної комісії. Голосування відбувалося картками [12, арк. 2 зв.]. За результатами голосування членами наглядової ради стали В. Бачинський – директор Крайового союзу Кредитового у Львові, Т. Войнаровський – депутат парламенту, І. Кивелюк – депутат Сейму, Ю. Мудрак – інженер (м. Львів, І. Кокорудз – професор м. Львів) [12, арк. 2 зв.]. Членами ревізійної комісії обрано: К. Волянського, суддю-пенсіонера та управителя товариства «Дністер» у Львові, М. Сіяка – управителя Галицького

намісництв у Львові (обоє переобрані на другий термін), вперше було обрано до складу ревізійної комісії О. Бариляка – чиновника «Ustredni Banka» у Львові [12, арк. 2 зв.].

Для друку документації парцеляційне товариство «Земля» користувалося послугами друкарні Івана Айхельберга, яка розташовувалася за адресою м. Львів, вул. Ринок, 10 [13, арк. 1]. До речі, з 1912 р. вона на своїх друках ставила помітку «Дім Просвіти» [15, арк. 1].

4 квітня 1910 р. в приміщенні товариства відбулися другі загальні звичайні збори товариства [13, арк. 4 зв.]. Збори відкрив голова наглядової ради товариства Р. Залозецький. Він заявив, що збори відкриті відповідно до положень статуту товариства і що на них зафіксовано кворум, необхідний для визнання їх легітимності. Секретарями зборів обрано Ю. Савчака та І. Туркевича [13, арк. 4 зв.]. Першим в порядку денному зборів були звіти ради директорів та наглядової ради за другий адміністративний рік [13, арк. 4 зв.]. У звіті йшлося про те, що у 1910 р. піддано парцеляції 5 маєтків, загальна площа яких становила 3233 моргів [14, арк. 2].

Товариство «Земля» мало певні проблеми з обіговими коштами, тому час від часу користувалося кредитами. З 1910 р. парцеляційне товариство «Земля» користувалося кредитними послугами «Крайового союзу кредитового», «Дністра», «Земельного Банку іпотечного», «Центрального банку чеських щадниць» та «Руської щадниці» [14, арк. 2]. Однак з 1912 р., зважаючи на не вигідні умови, припинило отримувати кредити у «Центрального банку чеських щадниць» [16, арк. 2].

13 квітня 1911 р. відбулися треті загальні звичайні збори парцеляційного товариства «Земля». Збори відкрив голова наглядової ради товариства Р. Залозецький. У 1911 р. він став «власителем реальності у Львові», при цьому продовжував викладати у Львівській політехніці [15, арк. 1 зв.]. Р. Залозецький заявив, що збори відкриті відповідно до положень статуту товариства і що на них зафіксований кворум, необхідний для визнання їх легітимності. Секретарями зборів обрано М. Заячківського та А. Гладишевського [14, арк. 5].

Четверті загальні звичайні збори товариства відбулися 27 квітня 1912 р. у приміщенні парцеляційного товариства «Земля» [15, арк. 5]. Збори відкрив голова наглядової ради товариства Р. Залозецький, наголосивши на необхідному кворумі. Секретарі зборів – Ю. Мудрак та А. Гладишевський. На цих загальних звичайних зборах голова наглядової ради Р. Залозецький склав свої повноваження, а на цю посаду обрано Ю. Федусевича [15, арк. 5].

26 березня 1913 р. в приміщенні товариства відбулися п'яті загальні звичайні збори парцеляційного товариства «Земля». Збори відкрив голова наглядової ради товариства Р. Залозецький. Зібрання відбувалося у відповідності до положень статуту щодо кількості присутніх. Секретарями зборів обрали В. Дидинського та В. Мацькевича [16, арк. 4 зв.]. На зібранні наголошувалося на тому, що за шість рр. діяльності основні показники діяльності парцеляційного товариства «Земля» значно змінилися на краще. Так, якщо станом на 31 грудня 1908 р. інституція задекларувало 150 уділів на суму 41 тис. крон. Всього у товаристві на той момент було зареєстровано 138 членів [12, арк. 1]. За шість рр. довоєнної діяльності товариства кількість членів зросла до 637 осіб, а уділів до 807. Вартість земельних ділянок товариства у 1913 р. становила 165,6 тис. крон [17, арк. 3]. Статутний фонд зріс із 82 тис. крон у 1908 р. [12, арк. 1] до 331,2 тис. крон у 1913 р. [17, арк. 3]. У 1908 р. до товариства входили 58 представників інтелігенції, 22 священника, 47 селян та 11 юридичних осіб. Всього налічувалося 138 членів товариства [12, арк. 1].

До 1913 р. кількість членів товариства зросла до 637. Зокрема, кількість селян збільшилася – до 506, юридичних осіб – до 14 [17, арк. 3]. У 1912 р. до товариства вперше приєдналися сільські громади. Їх було три [16, арк. 2]. Така ж їх кількість і залишалася до початку війни [17, арк. 3]. Вартість уділів залишалася стабільною. Змінилася лише їх кількість. Цікаво, що кількість дорогих уділів (вартістю 500 крон) зменшилася із 40 у 1908 р. [12, арк. 1] – до 14 у 1913 р. [17, арк. 3], натомість зросла кількість дешевших уділів (200 крон) із 110 у 1908 р. [12, арк. 1] до 793 – у 1913 р. [17, арк. 3]. Це можна пояснити тим, що на надзвичайних загальних зборах ства, які відбувалися 25 березня 1909 р. зменшено обов'язковий членський внесок до 200 крон [12, арк. 1], відповідно, членом товариства можна було стати, придбавши лише один дешевий уділ.

Резервний фонд зріс із 690 крон у 1908 р. [12, арк. 1] – до 18,1 тис. крон у 1913 р. [17, арк. 3]. Варто зазначити, що з 11 березня 1909 р., коли на перших загальних зборах товариства, прийнято відповідне рішення, що увесь прибуток, що перевищував 6 % від вартості уділів, ця сума йшла на виплати дивідендів, перераховувався у резервний фонд [12, арк. 2 зв.]. Станом на 1 березня 1909 р. у власності товариства перебували три маєтки площею 1741 моргів. Прибуток за адміністративний 1908 р. становив 12115,92 крони [12, арк. 1]. У 1913 р. видатки товариства переважали прибутки. З 1912 р. спостерігається тенденція падіння обсягів вкладів. В обігу товариства у 1913 р. знаходилася земля площею 4523 морги [17, арк. 3].

Отже, за час своєї діяльності парцеляційне товариство «Земля» добилося значних успіхів, як в організаційному, так і в економічному плані. Загальні збори товариства упродовж цих рр. відбувалися на основі статуту у строгій відповідності із його основними положеннями. На кожних

зборах звітувала ревізійна комісія та розподілялися прибутки товариства. Також обов'язково переобиралися ті члени керівних органів чий термін перебування на посаді закінчувався. При цьому далеко не завжди діючому керівнику вдавалося переобиратися, що свідчить про демократичність управління, що збори не були фікцією, а дійсно були органом вираження інтересів членів товариства. Зростали й основні фінансові показники, так кількість уділів зросла більше ніж в'ятеро, а вартість ділянок зросла втричі. Більше ніж у п'ять разів зросла кількість членів товариства. Залучалися юридичні особи, а з 1912 р. і цілі села вступали до парцеляційного товариства «Земля». Це свідчило про успіх товариства і зростання його популярності. Однак у функціонуванні товариства були й проблеми, що пов'язувалося з 1912 р., з часом, коли товариство отримувало негативну динаміку в зростанні прибутків. Ця проблема так і не була повною мірою розв'язання через початок Першої світової війни.

Список використаних джерел

1. Василик І. Участь галицьких правників у створенні українських економічних і фінансових установ в кінці XIX на початку XX століття [Електронний ресурс] / І. Василик // Pravotoday. – 2011. – Режим доступу: <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/publications/pub-495/>.
2. Виздрик В. Польська аграрна реформа та її реалізація у 20-х рр. XX ст. на західноукраїнських землях / В. Виздрик // Держава та армія. – 2013. – № 752. – С. 150–155.
3. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / І. Витанович. – Нью-Йорк, 1964. – 624 с.
4. Горовий О. Історико-географічні передумови інвестування господарства Галичини в другій половині XIX ст. – поч. XX ст. / О. Горовий // Часопис соціально-економічної географії. – 2014. – № 16. – С. 206–210.
5. Злупко С. Економічна історія України / С. Злупко. – Київ: Знання, 2006. – 367 с.
6. Комаринська З. Банки та банківська справа в Західній Україні / З. Комаринська // Вісник НБУ. – 2000. – С. 58–61.
7. Лановик Б. Економічна історія України і світу / Б. Лановик, З. Матисякевич, Р. Матейко. – Київ: Вікар, 1999. – 737 с.
8. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів / К. Левицький. – Львів: Друкарня О Василян, 1926. – 736 с.
9. Шульський М. Роль духовенства у розвитку кооперації в Галичині / М. Шульський // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Економіка. – 2013. – № 21. – С. 291–296.
10. Янюк І. Структура і організація управління парцеляційного товариства «Земля» у Львові (1907–1923 рр.) / І. Янюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2015. – № 1. – С. 56–60.
11. Янюк І. Основні напрямки діяльності парцеляційного товариства «Земля» у Львові напередодні Першої світової війни (1907–1914 рр.) / І. Янюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2015. – № 2. – Ч. 1. – С. 112–116.
12. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України), ф. 845, оп. 1, спр. 116, 28 арк.
13. ЦДАІЛ України, ф. 845, оп. 1, спр. 124, 39 арк.
14. Там само, спр. 126, 50 арк.
15. Там само, спр. 129, 63 арк.
16. Там само, спр. 134, 29 арк.
17. Там само, спр. 138, 71 арк.

Иван Янюк

ОСНОВНЫЕ ФИНАНСОВЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ И ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПАРЦЕЛЯЦИОННОГО ОБЩЕСТВА «ЗЕМЛЯ» ВО ЛЬВОВЕ В 1907–1914 ГГ.

В статті проаналізовані основні фінансові показники та особливості організації діяльності парцеляційного общества «Земля» во Львові в течение от времени его основания – до начала Первой мировой войны. Анализ финансовой деятельности общества базируется на основе его бухгалтерских документов, а информация об организации деятельности взята из протоколов заседаний органов руководства парцеляционного общества «Земля».

Ключевые слова: парцеляция, общее собрания, баланс, удел, хозяйство.

Ivan Yaniuk

THE MAIN FINANCE INDICATORS AND PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF THE ACTIVITY OF PARCELING SOCIETY «ZEMLIA» IN LVIV 1907–1914

In the article the main finance indicators and peculiarities of organization of the activity of parceling society «Zemlia» in Lviv during the period from its founding to the beginning of the World War I are analyzed. The analysis of finance indicators is realized on the basis of account documents. The data concerned to organization of the activity was taken from meeting' minutes of the leading bodies of parceling society «Zemlia».

Key words: parceling, general meeting, balance, lot, estate.